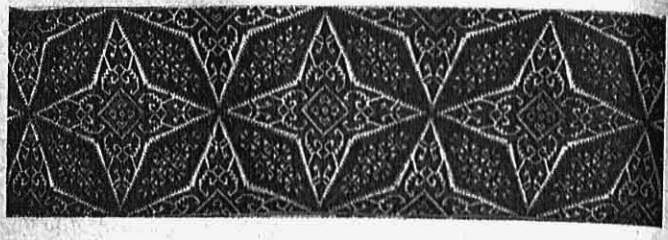

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΣΚΟΥΦΟΥ

Ὁ Φραγκίσκος Σκοῦφος, κατὰ τὸν Σάθαν καὶ τὸν Ζερβινόν, ἐγεννήθη ἐν Κυδωνίᾳ τῆς Κρήτης καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ. Τίποτε ἄλλο περὶ τοῦ βίου του δὲν εἶναι γνωστόν. Τῷ 1669 ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τῷ 1681 ἐξέδωκε τὴν Ῥητορικήν του.

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς σχῆμα μικροῦ 16ου ἐκ σελίδων κειμένου 472, πλὴν τοῦ προλόγου καὶ τῶν περιεχομένων, φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Ἱερέως τοῦ Σκοῦφο Κρητὸς τοῦ ἐκ Κυδωνίας Φιλοσοφίας καὶ Ἱερᾶς Θεολογίας Διδασκάλου τῇ Μητρὶ καὶ Παρθένῳ γονυπετῶς ἀφιερωθεῖσα». Ἐκτὸς τῆς Ῥητορικῆς ἔγραψεν ὁ Σκοῦφος καὶ λόγον Πανηγυρικὸν εἰς τὸ Γενέθλιον τοῦ Προδρόμου, ἐκφωνηθέντα ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Ἰωάννου Μιδαλασύρα Ἰωαννίτου καὶ τυπωθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1670. Ἐκ τῶν ῥητορικῶν προτύπων, ἅτινα παραθέτει εἰς τὴν Ῥητορικήν του, πολλὰ εἶναι ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα ὕφους καὶ πλήρη ὑψηλῶν ἰδεῶν καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, διακρίνεται δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἡ περιλαμβανομένη εἰς ὅλα τὰ ἐγχειρίδια τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων τῶν σχολείων «Προσευχὴ πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος».

Αἱ κατωτέρω κατ' εὐμενῆ παραχώρησιν δημοσιευόμεναι δεκατέσσαρες ἐπιστολαί, ὅλως ἀνέκδοτοι, ἐλήφθησαν ἐκ χειρογράφου, περιέχοντος ἑξήκοντα ἐπιστολάς, φέροντος δὲ κάτωθι τῆς τελευταίας αὐτοῦ σελίδος τὰ στοιχεῖα Ε. Π. καὶ τὴν χρονολογίαν 1818. Πιθανῶς ὁ συλλέξας τὰς ἐπιστολὰς πρὸ ἑκατὸν εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἄγνωστος ἀντέγραψε ταύτας ἐκ τετραδίου, ὅπου αὐτὸς ὁ Σκοῦφος συνήθιζε νὰ κρατῇ ἀντίγραφα τῶν ἀποστελλομένων ἐπιστολῶν του. Καὶ διὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔγράφησαν, καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ δημοσιευόμεναι ἐπιστολαί, καὶ διὰ τὴν χάριν τοῦ ὕφους καὶ διὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς πολύτιμα κειμήλια τοῦ λογοτεχνικοῦ ἡμῶν σκευοφυλακίου. Εἰς τὴν δημοσίευσιν ἐτηρήθη ἡ ὀρθογραφία τοῦ χειρογράφου.

Σ. τ. Δ.

I.

[Ἀνώνυμος]

ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΗ συνήθεια εἶναι τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ἐσᾶς τὰς γυναῖκας νὰ μὴν εὐγένετε ποτὲ τὸν πόδα ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδίαν σας κατοικίαν, παρὰ ζωγραφισμέναις εἰς τὸ πρόσωπον, ὥστε ὁποῦ δὲν φαίνεστε πλέα γυναῖκες, ἀμὴ ζωγραφίαις· καὶ ποῖος σᾶς ἑρμήνευσε νὰ βάφετε μὲ κοκκινάδι τὰ μάγουλα, διὰ νὰ ἀνθίσουν ἐκεῖ τὰ ῥόδα; καὶ νὰ ἀλείφετε μὲ σολυμάτα τὰ στήθη διὰ νὰ φανοῦσι καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ χειμῶνος οἱ κρίνοι; καὶ μὲ σκόνην νὰ ῥαντίζετε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς διὰ νὰ δένετε μὲ μυρισμένα δεσμὰ τὰς καρδίας; νὰ φαρμακεύετε μὲ βαφαῖς τὰ χείλη διὰ νὰ γενῇ μὲ τὰ φαρμάκια αὐτὰ πλέα γλυκὺ τὸ στόμα καὶ νὰ μαυρίζετε μὲ τέχνην τὸ ὀφρύδιον διὰ νὰ λάμπῃ περισσότερον ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνα τὰ σκότη τὸ γάλα τῆς ὄψεως; καὶ δὲν ἐντρέπεστε νὰ χαλᾶτε ἔτσι τὴν εὔμορφην ἐκείνην εἰκόνα, ὁποῦ ὁ ἀνθρωποπλάστης Θεὸς σᾶς ἐτύπωσεν εἰς τὸ πρόσωπον; δὲν φοβεῖσθε νὰ μὴν σᾶς εἰπῇ ἐν ὥρᾳ κρίσεως, οὐκ οἶδα ὑμᾶς; (Ματθ. κεφ. κε΄) δὲν σᾶς γνωρίζω διὰ πλάσματα ἐδικά μου, ἐπειδήπερ καὶ μὲ τόσαις μαγαρισίαις ἐσβύσατε ὁλότελα τὴν μορφήν, ὁποῦ καθ' ὁμοίωσιν ἐδικήν μου σᾶς ἐχάρισα· βέβαια ἡ στολὴ ὅλη τῆς γυναικὸς ἔπρεπε νὰ μὴν ἦτον ἄλλη παρὰ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ὅλη της εὐμορφία καὶ ὄψη ὄντως παρθενική. Ἔπρεπε νὰ μὴν κρατῇ καὶ ποτὲ ἄλλον καθρέπτην εἰς τὰς χεῖρας ἀπὸ τὴν σωτήριον πλευράν, νὰ στολίζῃ μόνον τὴν ἰδιάν της ψυχήν· λόγιασε, ὦ τιμιωτάτη μου κυρία, πῶς τὸ κορμὶ αὐτό, ὁποῦ τώρα καλωπεύεις εἶναι φύσει φθαρτὸν καὶ γλήγορα θέλει πέσῃ εἰς ἕνα τάφον βρῶσις σκωλήκων. Ὅθεν δὲν εἶναι ἄξιον νὰ τὸ πλύνῃς καθ' ὥραν μὲ ἀνθομυρισμένα νερὰ διὰ νὰ μυρίσῃ, ἀμὴ μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας διὰ νὰ ἁγιάσῃ· εἶσαι φρόνιμη, ὅθεν ἐλπίζω πῶς θέλεις καταφρονέσῃ εἰς τὸ λοιπὸν κάθε στολὴν τοῦ κορμίου καὶ θέλεις ἀγαπήσῃ μόνον ἐκείνην τῆς ψυχῆς καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

2

Πρὸς τὸν εὐλαβέστατον Ν.

Ὅποιος μὲ πνευματικὸν ὄμμα τῆς διανοίας βλέπει συχνὰ τὸν ἴδιόν του τάφον δὲν φοβᾶται ποτὲ τὰς ἐπιβουλὰς τῆς σαρκός· ἂς ῥίπτει ὅσαις θέλει πολλαῖς καὶ φαρμακεραῖς ταῖς σαΐταις ὁ ἔρωτας, διότι εἰς τὴν ἐντάριον τούτην πέτραν ὅλαις συντρίβονται· δὲν ἔχει, πίστευσόν με, εὐλαβέστατέ μου, ἡ φαρμακοποιΐα ὅλη τοῦ οὐρανοῦ ἰατρείαν πλέα σωτήριον διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σαρκικοῦ πάθους, ὅσον εἶναι ὀλίγη σκόνη τοῦ τάφου εἰς δύο γυμνὰ καὶ ἄσαρκα κόκκαλα. Ἡ μελέτη καὶ ὁ λογισμὸς τοῦ θανάτου εἶναι τὸ σέλας ὁποῦ ὄχι μόνον φυλάττει μακρὰν ἀπὸ τὴν φθορὰν τῆς σαρκὸς τὰς ψυχάς, ἀμὴ καὶ τὰς σαπημένας διὰ τὴν καθημερινὴν ἁμαρτίαν μὲ θαυμάσιον τρόπον εἰς νέαν καὶ ἐνάρετον ζωὴν ἀναστένει· ἐνθυμοῦ λοιπὸν ὡς κάμνῃς, ὦ ἱερὰ κεφαλή, ὅσον δύνασαι συχνότατα τὸ κοινὸν τοῦτο χρέος καὶ τὴν κοινὴν τούτην καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, διατὶ ἔτσι θέλεις πτύσῃ ταῖς τρυφαῖς ὅλαις τῆς σαρκὸς καὶ ἀγαπήσῃ μόνον ἐκείνας τῆς ψυχῆς καὶ ὑπογράφομαι.

3

Πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἱερέα Ἐμμανουὴλ Τζάνες, λεγόμενον Μπουνιαλὶ

εἰς Βενετίαν

Ἐπαίνεσα τὴν ἀρετήν σου, εὐλαβέστατέ μου, ἀμὴ τώρα εἰς τὴν εἰκόνα ὁποῦ μοῦ ἔστειλας τόσον τὴν ἐθαύμασα ὁποῦ ἔμεινα ἐκστατικὸς καὶ ὅλος ἔξω φρενῶν. Ἐσὺ βέβαια μὲ ταῖς ζωγραφίαις ἐνίκησας καὶ Ζεῦξιν καὶ Ἀπελλῆν καὶ ὅσους ἄλλους ζωγράφους ἐθαύμασαν οἱ αἰῶνες καὶ χωρὶς ὑπερβολαῖς τῶν ἥρπασες τὴν δόξαν καὶ τὸ πρωτεῖον, ὡσὰν ὁποῦ δὲν χρωματίζεις, ἀμὴ ἐμψυχώνεις κάθε σανίδιον καὶ δὲν χύνεις μόνον ἐπάνω εἰς τοῦτο βαφαῖς, ἀμὴ μὲ τούταις στάζεις καὶ τὴν ζωήν. Εἶδα τὴν Κοίμησιν τῆς Παρθένου καὶ εἶναι μὲ τόσαις χάριταις τῆς ζωγραφικῆς σου τέχνης ζωγραφισμένη ὁποῦ ἤθε ὀμόση νὰ μὴν ἐδοκίμασε ποτὲ

θανάτου τὸν ὕπνον, οὐδὲ φαίνεται ἡ Παρθένος νεκρά, ἀμὴ ζῶσα καὶ ἔμψυχος· ἐγὼ σοῦ τάσσω πῶς θέλει εἶσται ἀθάνατος εἰς τὸν κόσμον ἡ δόξα σου καὶ τὰ ὄμματά μου πάντα ἀκοίμητα διὰ νὰ ξετρέχω τρόπον νὰ σὲ δουλεύω καὶ νὰ σοῦ ἀνταμεύσω τὴν εὐεργεσίαν. Εἰς τόσον σὲ εὐχαριστῶ ὅσον δύνομαι καὶ σοῦ μένω αἰωνίως.

4

Πρὸς τὸν εὐγενῆ ἄνδρα Δημήτριον Φιλιππῆ

εἰς Βενετίαν

Ὡς καθὼς ἀπὸ τὴν αὐγὴν φαίνεται ἡ ἡμέρα, ἢ βροχερὴ καὶ ζοφώδης ἢ ἀνέφελος καὶ ἡλιοστάλακτος, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν γνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ προκοπὴ ὁποῦ μέλλει νὰ κάμῃ εἰς τὴν ἀρετήν. Ἐγὼ βλέπω τὸν υἱόν σου ὀξύτατον εἰς τὴν διάνοιαν, θαυμαστὸν εἰς τὴν μνήμην, εἰς τὸ λέγειν χαριτόγλωσσον, σπουδαῖον φιλομαθῆ καὶ ταῦτα ὅλα εἰς τὰ ἄνθη τῆς ἡλικίας ὁποῦ εὑρίσκεται. Ὅθεν μὲ ἄπειρόν μου χαρὰν σοῦ προμηνῶ καὶ μαντεύω πῶς θέλει ζηλώσῃ τοὺς πάλαι Ἕλληνας καὶ θέλει φανῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ κόσμου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἡ τιμὴ καὶ τὸ κλέος. Ἐσὺ μὴν τοῦ λείψῃς, εὐγενέστατέ μου, εἰς τὰ χρειαζόμενα ὡς πατὴρ φιλόστοργος, ὁποῦ τοῦ εἶσαι, ἀμὴ ἂς ἔχει βιβλία ὅσα ἐπιθυμᾷ καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους, διατὶ μία μέλισσα ἂν δὲν εὐγάλῃ ἀπὸ ἕνα καὶ ἄλλο ἄνθος τὴν πρέπουσαν δρόσον, δὲν ἠμπορεῖ νὰ πλάσῃ τὸ μέλι· καὶ τὰ φυτὰ τότε εὐκολώτερα αὐξαίνουν ὅταν ὁ κηπουρὸς ὁποῦ τὰ κυβερνᾷ εἶναι ἔμπειρος καὶ τῆς τέχνης. Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώσῃ χρόνους πολλοὺς διὰ νὰ χαρῇς εἰς ταῖς τιμαῖς καὶ δάφναις τοῦ υἱοῦ σου καὶ ὑπογράφομαι.

5

Πρὸς τὸν εὐγενῆ ἄνδρα Ν...

εἰς Κεφαλληνίαν

Ἠξεύρω καλὰ πῶς ὁ παμπόνηρος κόσμος θέλει εἰς τὰς ὕβρεις νὰ ἀστράψῃ εὐθὺς τῆς δίκης ἡ μάχαιρα, ἀμὴ ὁ Θεὸς

ὁποῦ μᾶς ἔπλασε θέλει καὶ προστάσσει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην μὲ τὸν ἐχθρόν. Ἀκαρτερῶ τώρα νὰ ἰδῶ ἂν ψηφᾷς πλέα, ὦ χριστιανικωτάτη ψυχή, τὸν ἀνόητον τοῦτον κόσμον, ἤγουν ὀλίγους πονηροὺς καὶ μιαιοφόνους ἀνθρώπους, παρὰ τὸν πλάσαντά σε δεσπότην. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος ἀφοῦ ἐσυγχώρησεν ἐκεινῶν ὁποῦ μὲ σκληροκάρδιον καρδίαν τὸν ἐλιθοβολοῦσαν εὐθὺς εἶδεν, ὡς μαρτυρᾷ ἡ θεία γραφή, ἀνεωγμένους τοὺς οὐρανούς. Ὅθεν ὅποιος βάρβαρος καὶ σκληροκάρδιος δὲν θέλει νὰ συγχωρήσῃ, τί ἄλλο ἠμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὸν θάνατον παρὰ νὰ ἰδῇ ἀνεωγμένα τὰ κατα-χθόνια βάραθρα διὰ νὰ τὸν ῥουφίσουν· ἄλλαξε λοιπὸν γνώ-μην, ὦ φίλε, δὸς τὴν ἀγάπην, συγχώρησε μὲ ὅλην σου τὴν καρδίαν τῷ ὑβρίσαντί σε, διατὶ ἔτσι ὄχι μόνον θέλεις κάμει ἕνα ἔργον ὄντως ἡρωϊκὸν καὶ ἄξιον τοῦ εὐγενικοῦ σου προ-σώπου καὶ καταπατῶντας σαρκὸς τὰς θελήσεις, θέλεις ἀναγκάσῃ καὶ τὸν ἀθλοθέτην Θεὸν νὰ σοῦ δώσῃ εἰς ἀνταμοι-βὴν τοὺς ἀστέρας· ἀναμένω σου τὴν χριστιανικὴν ἀπόφασιν καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

6

Πρὸς τὸν εὐγενῆ καὶ φιλομαθῆ νέον
Φραγκῖσκον Σπαθαφύραν

εἰς Ἀγκῶνα

Ἡ ἀρετὴ δὲν ἀποκτίζεται ἔτσι εὐθύς, ἀμὴ μὲ τὴν ὑπομο-νὴν καὶ μὲ πολὺν ἵδρωτα τοῦ προσώπου, ὡς καὶ ἡ φύσις δὲν πετάει ἓν τῷ ἅμα καὶ εἰς μίαν ῥοπὴν καιροῦ ἀπὸ τὰ σκότη εἰς τὸ πλέα καθαρὸν φῶς τῆς ἡμέρας, οὔτε ἕνα μάρ-μαρον ἔλαβε ποτὲ τὴν μορφὴν καὶ τὸ κάλλος ἀπὸ τὸν λιθο-ξόον τεχνίτην, εἰς τὴν πρώτην πληγὴν τοῦ σιδήρου. Ζεῦξις καὶ Ἀπελλῆς δὲν ἐφάνησαν διδάσκαλοι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης παρὰ ὕστερα ὁποῦ ἔχυσαν πλέα ἵδρωτα ἐπάνω εἰς τὰς εἰκόνας παρὰ βαφαῖς· καὶ Δημοσθένης ἐκεῖνος ὁ κορυ-φαῖος καὶ στολὴ τῶν ῥητόρων πρὶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἄκρον ὁποῦ ἔφθασε τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς δόξης ἐχάλασε πλέα ἔλαιον εἰς τοὺς λύχνους διὰ τὴν σπουδήν, παρὰ οἶνον εἰς ταῖς τραπέζαις διὰ τὴν τρυφήν. Εἰς βραχυλογίαν κανεὶς δὲν γεννᾶται Ἀριστοτέλης φέρνοντας τὴν μάθησιν ἀπὸ τὴν κοι-

λιὰν τῆς ἴδιάς του μητρὸς οὔτε μὲ τὸ μητρικὸν γάλα ἐπηπήλισε κανεὶς τὴν σοφίαν, ἀμὴ εἶναι χρεία νὰ τὴν ἀποκτήσῃ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ νὰ τὴν ἀγοράσῃ ὡς πολύτιμον θησαυρὸν μὲ τοὺς μαργαρίτας ὁποῦ στάζουν ἀπὸ τὸ μέτωπον. Λογιάζω νὰ μὲ ἐκατάλαβες, ὅθεν κάνοντας τέλος σὲ ἀσπάζομαι.

7

Πρὸς τὸν εὐγενῆ καὶ φιλομαθῆ νέον Ν...

εἰς Ῥώμην

Χαίρομαι νὰ εἶσαι φιλομαθὴς καὶ νὰ ξετρέχῃς μὲ τόσην προθυμίαν ταῖς σεμνόταταις σπουδαῖς τῆς μαθηματικῆς τέχνης, ἀμὴ δὲν ἤθελα διὰ τοῦτο νὰ ἀλησμονήσῃς τῆς ἴδιάς σου ψυχῆς καὶ τῶν πνευματικῶν σου ἀσκήσεων. Τί τὸ ὄφελος νὰ ἀστράπτῃς μὲ πολυποίκιλον ἀκτῖνα τῆς σοφίας καὶ νὰ εἶσαι ἀπέκει κάρβουνον ἐσβυμένον εἰς τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν πλάστην σου καὶ δημιουργόν; Ὁ Θεὸς δὲν ἠξεύρω νὰ ἐζήτησε ποτὲ τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὑψηλόν του νοῦν καὶ ἀγχίνοιαν. Ἠξεύρω ναὶ νὰ τοῦ ἐζήτησε τὴν καρδίαν μὲ τὰ γλυκύτατα ἐκεῖνα λόγια, δός μοι υἱὲ σὴν καρδίαν (παροιμ. κεφ. κγ΄) ποῖος σοφώτερος ἀπὸ τὸν τρισάθλιον ἐωσφόρον; ὅμως μὲ ὅλην του τὴν σοφίαν, ἄπτει τώρα καὶ βράζει ὅλος μέσα εἰς ταῖς σατανικαῖς φλόγαις μιᾶς αἰωνίου κολάσεως καὶ ἀπὸ τὸν ἅλιέα ἐκεῖνον Πέτρον ποῖος πλέα ἀγράμματος καὶ ἁπλοῦς εἰς τὴν μάθησιν; ὅμως μὲ ἔνδοξον πόδα πατεῖ τώρα τοὺς ἀστέρας καὶ κάθεται πρωτόθρονος ἀνάμεσα εἰς τὸν χορὸν ὅλων τῶν Ἀποστόλων. Βλέπου ὕστερον ἀπὸ τόσους κόπους καὶ ἴδρωτας ὁποῦ χύνεις ἐπάνω εἰς τὰ βιβλία νὰ μὴν εἰπῇς καὶ ἐσὺ δι' ὅλης τῆς νυκτός, κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν (Λουκ. κεφ. ε΄). Ὁ ἀδέκαστος κριτὴς εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως δὲν θέλει σὲ ἐρωτήσῃ πῶς ἐσπούδασας, ἀμὴ πῶς ἔζησας, οὐδὲ πῶς ἔγραψας, ἀμὴ ἔπραξας· δὲν θέλω διὰ τοῦτο νὰ ξορίσῃς ἀπὸ ἐσὲ ταῖς σπουδαῖς, ἀμὴ ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα βιβλία ἤθελα νὰ ἐσπούδαζες καὶ τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν ὁποῦ εἶναι ἡ βίβλος τῆς ζωῆς διὰ νὰ μάθῃς μαθήματα σωτηρίας, καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

8

Πρὸς τὸν λογιώτατον Γεώργιον τὸν Σκοῦφον

εἰς Ζάκυνθον

Ἐπαινῶ τὴν γνώμην σου, ἀδελφὲ ποθεινότατε, νὰ περιπατήσῃς τὸν κόσμον καὶ τὴν ἀπαράτηση ὁποῦ ἔκαμες νὰ πλεύσῃς μὲ τὰ ξύλα τοῦ γαληνοτάτου μας ἀριθέντου ἕως εἰς τὴν ἀθλίαν μας Πατρίδα, λέγω τὴν ἑκατόμπολιν Κρήτην, ἔπειτα εἰς τὴν Σμύρνην καὶ τέλος εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐφάνη τόσον φρόνιμος εἰς τὸν κόσμον, διατὶ εἶδε πολλὰ καὶ πολλὰ ἤκουσε. Πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω, ἔγραψεν ὁ σοφὸς Ὅμηρος· τὸ ὕδωρ ὅταν στέκει εἰς ἕνα τόπον ἀσάλευτον γίνεται βρωμερὸν καὶ γεμίζει ἀπὸ σκώληκας ἀμὴ ἀνίσως καὶ μὲ ταχύδρομον πόδα τρέχει εἰς ταῖς βρύσαις καὶ ποταμοὺς εἶναι καθαρὸν καὶ ἀπὸ κάθε κρύσταλλον φαεινότερον· μόνον ἡ χελώνη εἶναι ἐκείνη ὁποῦ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἰδίαν της οἰκίαν δὲν ἠξεύρει νὰ εὔγῃ ποτὲ ἔξωθεν μὲ τὸ σῶμα. Τὰ δένδρα ὁποῦ ἀπὸ ἕνα εἰς ἄλλον τόπον μεταφυτεύονται πολλάκις γίνονται καὶ πλέα καρποφόρα ὡσὰν καὶ ὁ ἥλιος τρέχει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ἕως εἰς τὴν δύσιν καὶ ἀπὸ ἕνα εἰς ἄλλο ζώδιον. Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώσῃ εἰς τὸ ταξίδιον αὐτὸ κάθε εὐτυχίαν καὶ ὅσην σοῦ ἐπιθυμᾷ ἡ καρδιά μου, καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

9

Πρὸς τὸν λογιώτατον ἄνδρα Ν...

εἰς τὴν αὐτοῦ οἰκίαν

Ἡ ὑπερηφανία εἶναι ὡς ὁ καπνὸς ὅπου ὅσον ἀναβαίνει εἰς τὰ ὕψη τόσον πλέα σκορπᾶται καὶ χάνεται. Τὸ ἠξεύρει ὁ παμπόνηρος Ἑωσφόρος, ὁπου θέλοντας νὰ ἀναβῇ ἐπάνω εἰς τὰ νέφη ἔπεσεν εὐθὺς εἰς τὰ βάθη. Μόνον ἡ ταπείνωσις εἶναι ἐκείνη ὁποῦ ὑψώνει τὸν ἄνθρωπον εἰς ταῖς ἀληθιναῖς τιμαῖς καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς δόξης· δὲν εἶμαι ἄξιος, ἔλεγε πρὸς τὸν δεσπότην ὁ Πρόδρομος, νὰ σοῦ λύσω τὸν ἱμάντα

τῶν ὑποδημάτων σου, μὲ τὴν τόσην του ταπεινοφροσύνην ἠξιώθη ἀπέκει νὰ τοῦ ἐγγίξῃ ὄχι τοὺς πόδας, ἀμὴ ἐκεῖ εἰς τὸν Ἰορδάνην τὴν ἄχραντον κορυφήν. Καὶ ὁ οὐρανόφοιτος Παῦλος ὑψώθη ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἐγίνη συνόμιλος τῶν ἀγγέλων, διατὶ ταπεινὸς ἐβόα, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν Ἀποστόλων (πρὸς Κορ. κεφ. ιε΄) καὶ οὐκ εἰμὶ ἄξιος καλεῖσθαι Ἀπόστολος. Καὶ εἰς βραχυλογίαν ἕνας ἀνθρωπος χωρὶς ταπείνωσιν εἶναι ὥς ἕνα δένδρον χωρὶς ρίζαις καὶ ὡς μία οἰκοδομὴ χωρὶς θεμέλιον ὁποῦ τὴν ῥίπτει χαμαὶ κάθε ἄνεμος ἢ καὶ αὔρα ἀνέμου. Λογιάζω νὰ μὲ ἐκατάλαβες, ὦ φίλε, ὅθεν κάνω τέλος καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

10

Πρὸς τὸν εὐγενῆ Ν...

εἰς Βενετίαν

Εἰς τοὺς καιροὺς τούτους ἔτσι κάνουν οἱ φίλοι, σὲ ἀγαποῦν ὥστε ὁποῦ ἐλπίζουν ἀπὸ σὲ κέρδος καὶ ὄφελος, ἀμὴ ἂν χάσουν τὴν ἐλπίδα, ἔχασαν εὐθὺς τὴν ἀγάπην καὶ ἐσβύσθη εὐθὺς ἡ φιλία· κάνουν καὶ τοῦτοι ὡς τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα πρασινίζουν ὥστε ὁποῦ ὁ ἥλιος τὰ βλέπει μὲ ἴλαρὸν πρόσωπον· ἀνθοῦσιν ὥστε ὁποῦ φιλοδώρως τῶν χύνει ἐπάνω τοὺς θησαυροὺς τῶν ἰδίων του ἀκτίνων, ἀμὴ ἂν κρύψῃ δι' ὀλίγαις ἡμέραις τὴν ἀγαθοεργὸν λάμψιν, ἂν τῶς ἀρνηθῇ τὰς ἐπιροὰς τῶν ἀγαθῶν καὶ χρυσῶν του χαρίτων, μαραίνονται εὐθὺς καὶ ἀπομένουν ἄμορφα χωρὶς ὄψιν καὶ νεκρὰ χωρὶς κάλλος. Μὴν θαυμάσῃς λοιπόν, εὐγενέστατέ μου, ἀνίσως καὶ ὁ Ν. τώρα ὁποῦ ἡ τύχη σὲ ἔρριψεν εἰς πτωχείαν δὲν στρέφεται πλειὰ νὰ σὲ ἰδῇ ἢ νὰ σὲ χαιρετίσῃ. Ἡ Αἴγυπτος ἐπροσκύνα τὸν ἥλιον ὄχι ὅταν ἔτρεχε πρὸς τὴν δύσιν, ἀμὴ ὅταν ἀνατέλλων ἐσκόρπιζεν εἰς τὸν κόσμον φωτός του τὰ πλούτη, ὡς καὶ ἡ χελιδὼν σοῦ κελαδεῖ καὶ μὲ γλυκεῖαν μελῳδίαν σοῦ εὐφραίνει τὰ ὦτα, ὥστε ὁποῦ πνέει ἀνθομυρισμένος ἀέρας καὶ βλέπει γαληνόμορφον τὸν οὐρανόν, ἀμὴ ἂν φανοῦσιν ὀλίγον τὰ νέφη, ἂν δείξῃ τὸ βροχερὸν καὶ ζοφῶδες πρόσωπον ὁ χειμῶνας, ξαπλώνει εὐθὺς τὰς πτέρυγας καὶ

φεύγει μὴν πικρανθῇ διὰ τοῦτο· ἀμὴ ὡς φρόνιμος ὁποῦ εἶσαι ἄφες τοὺς ἀνθρώπους, γένος ἄστατον καὶ φιλάργυρον, καὶ βάλε ὅλην σου τὴν ἀγάπην εἰς τὸν Θεόν, ὁποῦ δὲν θέλει σὲ ἀφήσει εἰς καμμίαν σου χρείαν ποτέ, καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

II

Πρὸς τὸν λογιώτατον Ἀλοΐσιον Γραδενῖγον

εἰς Βενετίαν

Εἰς τοὺς καιροὺς τούτους, λογιώτατέ μου, φθάνει νὰ εἶναι τινὰς πλούσιος διὰ νὰ εἶναι σοφὸς καὶ διὰ νὰ προσκυνᾷ ὁ κόσμος κάθε του λόγον ὡς τὰ ἐκ τρίποδος. Τὸ ἀργύριον ἐκεῖνο εἶναι ὁποῦ ἀγοράζει τώρα ταῖς τιμαῖς καὶ ἂν ἡ τύχη τὸ βρέξῃ εἰς τὸν κόλπον τοῦ ἀνθρώπου πολὺ ἂν ἦτον καὶ ἀναλφάβητος μαργίτης ἢ καὶ ζῶον τετράπουν φαίνεται εὐθὺς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους μὲ θαυμαστὴν μετεμψύχωσιν ἄλλος Ἀριστοτέλης καὶ νέος Πλάτων· ὁ Ν. κάμνει τὸν ἰατροφιλόσοφον καὶ δὲν ἠξεύρει οὔτε κἂν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἰατρικῆς τέχνης· Γαληνὸν ἢ Ἱπποκράτην οὔτε ἐδιάβασε ποτὲ ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ἤκουσε τὰ ὀνόματα· ὅμως διατὶ εἶναι πλούσιος φαίνεται νὰ ἐκατέβη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς κηρύττεται ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ προσκυνᾶται ὡς ἕνας Ἀσκληπιὸς ἢ καὶ ἀπόστολος καὶ ὁ Ν. ὁποῦ ἐσπούδασε τόσους χρόνους εἰς τὸ περίφημον μουσεῖον τοῦ Παταβίου, ὁποῦ ἔχυσε τόσον ἵδρωτα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων, ὁποῦ ἐφάνη εἰς ταῖς καθέδραις τῶν διδασκάλων στεφανωμένος μὲ δάφναις καὶ ὁποῦ τόσαις καὶ τόσαις φοραῖς ἰατρεύοντας ἔδιωξε μακρὰν τὸν θάνατον καὶ ἀνάστησε, διὰ νὰ εἴπω ἔτσι, τοὺς ἀνθρώπους, διατὶ πτωχός, δὲν ἔχει τιμὴν οὐδὲ ψῆφον· συγκλαίω του τὴν δυστυχίαν, ἀγκαλὰ καὶ νὰ τοῦ εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ἐναρέτους· ἡ ἀρετὴ τώρα δὲν λάμπει ἂν δὲν δανεισθῇ ἀπὸ τὸ χρυσίον τὴν λάμψιν· καὶ ἕνας σοφὸς χωρὶς πλούτη εἶναι ὡς ἕνας ἥλιος χωρὶς ἀκτῖνες· ἂς στέκει ὅμως, λογιώτατέ μου, μὲ καλὴν καρδίαν, διατὶ «ἄγει πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος». Μὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνος θέλει φανῇ

ὅποιος εἶναι· ἤγουν, Μίδας ὄνου ὦτα, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ τοῦτος ἥρωας θαυματουργός, ὡσὰν ὁποῦ χαρίζει εἰς τὰ νενεκρωμένα σώματα τὴν ζωήν, καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

12

Πρὸς τὸν φιλομαθῆ νέον Ν.

εἰς Νεάπολιν

Εἶδα τὸ ἐπίγραμμα ὁποῦ ἐτύπωσες καὶ ἀγκαλὰ νὰ εἶναι εὔμορφον, ὅμως μὲ ὀλίγην περισσότερην ἐπιμέλειαν ἤθελε φανῇ πολλὰ ὡραιότερον καὶ ποιητικώτερον· εἰς τὸ λοιπὸν ξάνοιγε τὰ συγγράμματά σου μὲ τὸν λύχνον τοῦ Διογένη καὶ πρὶν νὰ τὰ βάλῃς εἰς τὸ φῶς κάμε νὰ τὰ ἐξετάσῃς μὲ Λυγκέως ὄμμα, διατὶ οὐδ' ὁ ἥλιος ἔχει τόσον καθαρὸν τὸ πρόσωπον, ὁποῦ ἂν τὸ ἰδῇς ἀκριβέστερον νὰ μὴν εὕρῃς ἀνάμεσα εἰς τὰ κάλλη καὶ κανένα μῶμον. Ἡ ἄρκτος, τὸ ζῷον, μὲ τὸν κόπον γλύφει μὲ τὴν γλῶσσαν τὰ ἴδιά της τέκνα, καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ πρότερον ἐφαίνοντο θηρία χωρὶς μορφήν, τὰ βλέπεις ἀπέκει εἰς τὸ κορμὶ ὅλον ὡραιόμορφα· ὡς καὶ ὁ Θεὸς πλάστης καὶ δημιουργὸς φρονιμώτατος ἔπραξε τοιουτοτρόπως εἰς ἐδικήν μας μάθησιν καὶ ἑρμηνείαν, διατὶ ἀφ' οὗ ἔπλασε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐβάλθη ἀπέκει νὰ στολίσῃ ἐκεῖνον μὲ χρυσόφαεῖς ἀστέρας καὶ τούτην μὲ πολυποίκιλα ἄνθη· σοῦ γράφω ἁπλῶς χωρὶς τὴν γνώμην μου, διατὶ σὲ ἀγαπῶ καὶ ἐπιθυμῶ νὰ βλέπω εἰς τύπους τὸ ὄνομά σου στεφανωμένον μὲ κάθε τιμήν, ὅθεν ἐλπίζω πῶς θέλεις δεχθῇς μὲ γαληνὸν τὸ πρόσωπον ταῖς συμβουλαῖς μου, καὶ ὑπογράφομαι.

13

Πρὸς τὸν πανοσιώτατον καθηγούμενον Φιλόθεον τὸν Σκοῦφον

εἰς Βενετίαν

Γνωρίζω τὸν Ν., δέσποτά μου πανοσιώτατε, πῶς εἶναι πονηρὸς καὶ ὄντως ὑποκριτὴς Φαρισαῖος, ἠξεύρω πῶς εἰς

τὸ λέγειν ἔχει ἀπὸ μέλι τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὸ πράττειν ἀπὸ φαρμάκι τὰ σπλάγχνα καὶ ἄλλος Ἰούδας φιλεῖ μὲ τὰ χείλη καὶ ἐπιβουλεύει μὲ τὴν καρδίαν. Εὐχαριστῶ ὅμως τὴν πανοσιότητά σου εἰς τὴν εἴδησιν διὰ νὰ φεύγω χερσί τε καὶ ποσί τε, κατὰ τὴν παροιμίαν, τοιοῦτον λύκον, τόσον πλέα βλαβερὸν καὶ ἐπιζήμιον, ὅσον εἰς τὴν ἔξωθεν θεωρίαν φαίνεται ἀρνίον πρᾶον καὶ ἥμερον, καὶ φιλῶ σου τὴν δεξιάν.

14

Πρὸς τὸν εὐγενῆ νέον Ν.

εἰς τὴν αὐτοῦ οἰκίαν

Ἤθελα νὰ ἤσουν ὅταν περιπατῇς πλέον σώφρων καὶ τακτικὸς εἰς τὰ ὄμματα καὶ νὰ μὴν τὰ στρέφῃς ἔτσι εὔκολα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διατὶ μὲ τὴν ἐλεύθερον αὐτὴν ὅρασιν τῶν πραγμάτων ἠμπορεῖς νὰ ζημιωθῇς πολλὰ εἰς τὴν ψυχήν. Ἡ Εὔα ἔπεσεν εἰς ταῖς δυστυχίαις ὁποῦ εἰξεύρει καὶ κλαίει ἕως τὴν σήμερον ὁ κόσμος διατὶ ἠθέλησε νὰ στρέφῃ συχνὰ τὰ ὄμματα εἰς τὸ δένδρον, ὁποῦ εἶχεν ἐντολὴν νὰ μὴν ἐγγίξῃ. Καὶ ὁ Δαυῒδ ἐφάνη ὄχι μόνον μοιχὸς ἀλλὰ καὶ μιαιφόνος, διατὶ δὲν ἠθέλησε καὶ ἐκεῖνος νὰ χαλινώσῃ, ἀλλὰ τὰ ἄφηκεν ἐλεύθερα νὰ ἰδοῦν ἕνα γύναιον, ὁποῦ ἐλούετο καὶ ὁποῦ ἔρριπτε καὶ μέσα ἀπὸ τὰ ὕδατα ταῖς φλόγαις τοῦ ἔρωτος. Ἢ γυναῖκες, ὦ φίλε, εἶναι τὰ ἄγγιστρα τοῦ διαβόλου καὶ ὅποιος ἀγαπᾷ νὰ ταῖς βλέπῃ πέρτει εἰς ὅλο τὸ ὕστερον εἰς ταῖς παγίδαις τοῦ διαβόλου καὶ ἀρχεκάκου ὄφεως. Δὲν εἶναι πρᾶγμα ὁποῦ νὰ ἐμπαίνῃ εὐκολώτερα ἀπὸ τὰ ὄμματα, ὡσὰν ἡ σπινθῆρες τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποίαις ἀπέκει καταβαίνουσαι εἰς τὰ σπλάγχνα φλογίζουν ὅλον τὸν τρισάθλιον ἄνθρωπον. Ἐνθυμήσου τὴν κοινὴν παροιμίαν «ἐκ τοῦ ὁρᾶν τῷ ἐρᾶν» καὶ ὑπογράφομαι.